

ЮРИДИЧНА ГЕРМЕНЕВТИКА ХХ СТОЛІТТЯ: ОСНОВНІ ЗДОБУТКИ ТА ПРОРАХУНКИ

БЕРНЮКОВ Анатолій Миколайович - кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства Хмельницького інституту соціальних технологій ВМУРОЛ «Україна»
УДК 340.12

В данній статтє подвергається анализу историческое развитие системы знаний о юридической герменевтики в ХХ в. Согласно этому, автором осмысливаются ключевые концепции западноевропейской философско-теоретической мысли по данному вопросу за этот период. Взгляд на этот важный и актуальный вопрос юридической науки для нашего времени – методологически обоснованный и заслуживает на широкое научное внимание.

Ключові слова: право, правова реальність, правопізнання, правова герменевтика.

На сьогодні вкотре можна говорити про те, що центральний напрямок, пов'язаний з дослідженням процесу явищ право-інтерпретаційного характеру, який знаходить свій вияв у юридичній герменевтиці, в нашій країні ще не набув належного розвитку. І це попри те, що нині все гостріше відчувається потреба у фундаментальних наукових працях, у яких був би здійснений серйозний сучасний аналіз подібної проблеми. Та ж невелика існуюча кількість представлених вітчизняними вченими концепцій юридичної герменевтики відзначається полярною строкатістю. Тому, на сьогодні, доводиться констатувати, що при дослідженні даного питання виникають істотні труднощі. Цій проблемі в її системності ще далеко не завжди приділяється достатня увага. У цій важливій науковій роботі, яка ще не поставлена належним чином, бракує цілеспрямованості та «бойовитості». Тому, в даному плані, особливо цікавим, з наукової точки

зору, є погляд на останні розробки парадигми юридичної герменевтики на заході, мислення якого, на відміну від нашого, у ХХ ст. не було стиснуто тоталітарними рамками.

Перш ніж приступити до викладу основного матеріалу, відзначимо, що в нашій роботі ми головним чином спиралися на публікації західних авторів, у яких започатковано розв'язання означеної нами проблеми. При цьому, серед таких авторів можна відмітити, зокрема, наступних: А. Рейнах, Г. Гусерль, В. Майхофер, А. Кауфман, Р. Алексі, Х. Перельман, Т. Фівег і т.д. Разом з тим, жодним чином не применшуючи внесок даних вчених у розробку теми, слід вказати на те, що в їхніх роботах не знайшло свого остаточного та кінцевого вирішення зазначене питання. Тож аналіз розвитку юридичної герменевтики у минулому столітті, потребує свого більш системного дослідження, – що, якраз, і ставиться нами в якості завдання для нашої статті.

Як відомо, одним з перших у ХХ ст. з дуже цікавою спробою застосувати, зокрема, гусерлівські ідеї герменевтичного плану до потреб юриспруденції виступив німецький вчений А.Б.Ф. Рейнах (1883-1917). У спеціально присвяченій цьому питанню статті «Апріорні основи цивільного права» (1913) [11], виданому в одному із авторитетних у ті роки фаховому філософському щорічнику, він вважав, що феноменологічний аналіз лежить в основі і методологічного з'ясування онтологічної сутності права. Знаходячись під великим впливом свого наставника

Е. Гусерля, А. Рейнах був переконаний, що завдяки нашій інтуїції ми можемо знати і розуміти суть юридичних явища прав – їх апріорні структури. Він гадав, що позитивне право перебуває в постійному русі та розвитку. І ця тенденція до змін, як обставина непередбачуваності, на думку Рейнаха, ускладнює або робить просто неможливим знати сутність закону апріорно. Таким чином, зазначав даний німецький вчений, ми повинні піти далі і глибше, через позитивне право вийти до «речі в собі», до характеру людини та її потреб, бажань, волі і дій. За Рейнахом, суть цих основних уявлень виражена в апріорних реченнях, які в той же час є також аксіомами феноменологічно орієнтованої юридичної дисципліни. Отже, в результаті цього, – підводить ризику німецький вчений, – крім математики та чистого природознавства, ми також маємо справу з випадком «чистої правової науки».

Інший відомий німецький науковець, Герхарт Гусерль (1893-1973), автор роботи «Право і час. П'ять філософсько-правових есе» (1955) [4], також звертається до феноменологічної філософії. Продовжуючи справу свого геніального батька, Едмунда, але вже спеціалізовано розвиваючи його думки, він стверджує, що суть юридичного пізнання зводиться до «зниження» правових ідей на онтологічному рівні, в якому і з'являється «право-річ». Цей процес «скорочення» у Герхарта, по суті, виступає герменевтичною процедурою. За задумом даного німецького юриста, таке «зниження» є, в той же час, процесом реалізації самого права – його застосуванням у конкретних ситуаціях. Для Г. Гусерля акт такого феноменологічного «спрошення» розкриває основну (оригінальну) структуру всіх можливих юридичних вирішень – конструкцію, яка має апріорний характер.

Важливо також зазначити, що Г. Гусерль не обмежувався лише високими філософсько-правовими роздумами, але й намагався перевірити їх герменевтичну дію у безпосередній реалізації, у практичній площині. Будучи засновником феноменологічного руху в США, він також, апробовуючи свої ідеї, брав активну участь у реформуванні пов'язаної німецької юридичної освіти. Займаю-

чись дослідженнями як у сфері врегулювання цивільних відносин, так і кримінальних, він намагався виявляти «тимчасові» структури права. І в цьому плані його філософія цілком співзвучна феноменологічному девізу руху повернення «до самих речей». Г. Гусерль вірив, що ми повинні зрозуміти апріорні конструкції основоположних правових явищ з опису даності юридичних ситуацій, при цьому, наперед не нав'язуючи своєї упередженої думки про них.

Г. Гусерль вважав, що вся юридична наука заснована на тому чи іншому регіоні апріорних ймовірностей. Вироблення ж для неї спеціально-призначеної системи відповідних фундаментальних понять, на його думку і є завданням філософії права. В обговоренні вже чисто практичного юридичного питання – здійснення правосуддя – Г. Гусерль виражав своє занепокоєння здійсненням у цій сфері справи базового аналізу, побудованого на апріорних структурах. Він вважав, що судочинство не є онтологічною конструкцією, яка володіє певним незалежним існуванням, а це – ознака, ставлення розуму, вираз рівності між двома речами: фактом та правом. Для Г. Гусерля правосуддя є відповідністю, заснованою на ейдосі, сутністю з юридичних об'єктів у феноменологічному порівнянні, – але не на їх зовнішній однорідності чи схожості, – а що базується на справедливості.

Далі, конвертуючи юридичну гносеологію в онтологію, Г. Гусерль ставить важливе суспільне завдання, формулюючи його приблизно таким чином: слід дозволити трансцендентальному ідеалу справедливості працювати (безпосередньо виявляти себе) в реальному світі через право. І лише в цьому відношенні, останнє, для даного німецького фахівця, насамперед, зможе передбачати собою важливу охорону рівності усіх людей. Причому Г. Гусерль стверджував, що такий ідеал справедливості необхідно трансцендентально «заземлити» у законі, але не з позиції формальності (як це вимагав К. Маркс, і це, – зрештою, відповідало інтересам домінуючого класу), а з якісної, тобто екзистенціальної сторони.

Взагалі, у Г. Гусерля в юридичній сфері гносеологічні та онтологічні категорії тіс-

но переплітаються з поняттями людська спільнота, справедливість та право. Так, він вважає, що поступовий історичний процес розвитку людського життя приводить й до покращення розуміння необхідних засобів врегулювання відносин у суспільстві. У такому плані законодавство розглядається Г. Гусерлем як соціальний інститут, закономірне еволюційне онтопроявлення в спільному людському існуванні. На його думку, норма регулювання з'являється саме в рамках спільноти, і остання зобов'язана проконтролювати її реальне втілення з метою ефективного забезпечення реалізації справедливості. Причому, – зазначає Г. Гусерль, – важливу роль у цьому плані виконує суддя, як довірений представник громади. Як вказує цей вчений, рішення першого для другого є обов'язковим, тому «володар мантиї» має бути максимально справедливим. Усім цим Г. Гусерль прагне досягти універсальної законності, переміщуючи категоричний імператив І. Канта від людини в соціальну сферу, – поширюючи на останню, даючи їй таку ж саму трансцендентальну правильність. Разом з тим, даний німецький дослідник-юрист знову ж таки застерігає від юридичного релятивізму, що може виникнути у цьому моменті. Тому Г. Гусерль не втомлюється повторювати, що в основі будь-якої позитивної норми має бути покладений план реалізації трансцендентальної ідеї справедливості. Якщо ж такі обмеження на закон не накладені або навмисно зняті, то це, – як він пояснює, – приводить до появи диктатора. Отже, як бачимо, багато чому, концепція Г. Гусерля наближається й до ідей про право, запропонованих свого часу юристом Ф. Савіньї, а з іншого – схожа із вимогами до суспільства, висунутих його іншим співвітчизником, соціологом Ф. Теннісом (1855-1936).

У свою чергу, відштовхуючись від концептуальних положень екзистенціальної філософії М. Хайдегера, намагається розробити «місцеву», юридичну герменевтику вчений та визначний німецький державно-політичний діяч повоєнного періоду В. Майхофер (1918-2009). Зрозуміло, що, приймаючи за основу такий підхід, він кладе в основу своєї парадигми категорію «буття». З праці Майхофе-

ра «Право та буття. Пролегомени до юридичної онтології» (1954) [9] видно, що для нього усе суще володіє певною структурою і порядком, який виражається також і у праві. На його глибоке переконання розуміння останнього – це індивідуальна здатність людини зрозуміти себе. Призначення ж герменевтики, – як зазначає даний науковець, – полягає в тому, щоб дозволити Буттю побудувати екзистенціальну онтологію права.

Роботу Гадамера в філософії права успішно розвиває А. Кауфман (1923-2001). Зокрема, з поміж іншого, у своїх книгах «Філософія права в перехідний період: станції шляху» (1972) [8] та «Про юридичну герменевтику: філософські статті» (1984) [5] він онтологічним чином забезпечує орієнтовану на категорію «історична традиція» концепцію юридичної герменевтики. При цьому, Кауфман продовжує гадамарівську лінію не простим екстраполюванням положень філософії зазначеного мислителя на юридичну сферу, але забезпечує їх універсальне продовження та зріле опрацювання. Для нього право з'являється (складається) саме під час інтерпретації.

Кауфман вказує, що сам НПА та абстрактна ідея *jus naturale*, як такі, що тільки умовно виражені в понятті справедливого закону, є, насправді, лише можливостями існування «конкретного історичного права». Він вважає, що тільки через герменевтику – онтологію розуміння – є можливим подолати односторонність, якою обтяжене як юснатуралізм, так і юрпозитивізм. За Кауфманом право – це категорія в когнітивно об'єктивному сенсі. Воно, як зазначає німецький юрист, виникає в процесі пізнання «події» (факту) – і даний закон на кожному історичному етапі різний, бо кожна епоха виробляє свої поняття справедливості. Отже, – як підсумовує в гадамарівському дусі А. Кауфман, – право – це не державна речовина чи ідеалістична субстанція готових правил, а швидше герменевтичний процес, акт «актуалізації».

Відправною точкою даного інтерпретаційного акту Кауфман визначає абстрактні, історично сформовані суспільством правові принципи (ідеї). Далі, як вважає цей німецький юрист, на другій стадії цього процесу мислення суб'єктом уже залучаються загаль-

ноформальні, позитивні норми, що містяться в законі. Третій етап, на переконання Кауфмана, включає в себе визначену конкретику – безпосереднє матеріальне формування правила, що складає основу розв'язку в реальних судових справах. І останнє – встановлення (знаходження) юридичного рішення, на думку вченого, – це процедура, що досягається за рахунок історичного акту розуміння, який звертається безпосередньо до оригінальної аналогії, що міститься у понятті (концепті) «право» (тобто уявленні про справедливе в конкретно-існуючому соціумі). Як видно з пояснень Кауфмана, четвертий етап покликаний об'єднати в собі суб'єкт і об'єкт, обов'язок та дійсність, норми і фактичний стан справ. Тож, – приходить до висновку даний вчений, – право є взаємозв'язком, який існує між загальним принципом чи нормою та конкретним випадком. Причому, Кауфман підкреслює, що ці відносини, в кінцевому рахунку ґрунтуються на індивідуальному бутті – людині. І, як зазначає німецький вчений, такий аналіз концепту права, таким чином, приводить до поняття аналогії. Остання обставина, за Кауфманом, у свою чергу, направляє нас до: «відносин» і, ще раз, – особистості. Таким чином, «речовинний» підхід (який характерний для інших філософських-правових концепцій, зокрема «класичних» доктрин *jus naturale*) замінюється екзистенціальною онтологією розуміння та людських стосунків.

Отже, можна погодитись із висновками Бакаєвої, що «розроблені до теперішнього часу концепції та підходи різних авторів до проблеми юридичної герменевтики, побудовані на властивій різним епохам методологічній основі, сприяють еволюції наукових поглядів на юридичну герменевтику в теоретично оформлене вчення, що включає в себе логіко-теоретичну основу, понятійно-категоріальний апарат і в ряді випадків програмні положення вчення» [1, с. 10]. При цьому, «на даному етапі юридична герменевтика є самостійним, таким, що активно розвивається напрямком про розуміння, глумачення та застосування сенсу правового тексту, яке визначає семантичні прийоми його формулювання і сприйняття»

[1, с. 11]. І нині «її призначення полягає в пошуку та реалізації сенсу правового тексту, вивченні проблем множинності смислів. На сучасному етапі розвитку юридична герменевтика розробляє правила і прийоми інтерпретаційної діяльності у сфері права з урахуванням специфіки правового тексту як особливої знакової форми, що сприяє більш глибокому розумінню правових явищ і в кінцевому підсумку служить ефективній реалізації правових норм» [1, с. 10].

Завершуючи же огляд сучасних основних концепцій юридичної герменевтики, важливо відмежувати їх від інших парадигм (у першу чергу, аналітичного спрямування), які такими не є. Як би не намагалися автори останніх переконати в інакшому, застосовуючи усі можливі технології «завуальованості під», вони від цього не стають жодним чином розробниками універсальних юридичних правоінтерпретаційних практик. За межі лише логічного (і навіть математичного) аналізу такі ідеї не можуть вийти. Тут мова йде, насамперед, про теорії, побудовані на ідеях Р. Карнапа, Б. Рассела, раннього Вітгенштейна тощо. У числі перших подібних авторів, (які починають активно з'являтися починаючи з 1950 р., що пов'язується з початком розробки «логічної деонтології» ті інших формально-символічних юридичних систем) можна назвати, зокрема, наступних вчених: фін Г.Г. фон Райт (1916-2003), поляк Дж. Каліновський (1916-2000), німець О. Бейкер (1889-1964). Саме ідеї такого плану можна знайти, наприклад, у праці останнього дослідника «Дія, норма та намір» (1977) [14], у якій аналізуються поняття зобов'язання, заборона, дозвіл і т.д. Далі до цієї справи, як відомо, підключились і представники структуралістського напрямку (одного з багатьох позитивістських підвидів) та прагматистського. Відомими діячами подібних юридично-аналітичних ідей свого часу були австрієць Г. Кельзен (1881-1973), з його «чистим нормативним правом», та, безумовно, зачинатель усього цього руху – англійський утилітарист-емпірист Дж. Остін (1790-1859), для якого «право – це наказовий факт». І звичайно ж, не можна оминати те, що вершиною цієї тотальної раціоналізації норм стала теорія «визнання» британ-

ського філософа Х.Л.А. Харта (1907-1992).

Слід також додати, що деякі теми в сучасній англосаксонській філософії права помічені як «герменевтичні». Однак, було неправильним вважати, що це відповідає справжній дійсності. Так, деякі відомі мислителі цієї аналітичної традиції, зокрема, американський інтегративіст Р. Дворкін (1931-2013) або ізраїльський вчений, прихильник морально-політичного підходу Дж. Раз (нар. 1939) розглядаються в якості герменевтичних філософів. Правда полягає в тому, що, дійсно, деякі з їх ідей нагадують або припускають собою дільтеївські чи гадамерівські думки. Тим не менше, ці філософи не поділяють відповідний онтологічний чи епістемологічний фон герменевтики, а тому – вони не цікаві для наших роздумів у світлі чітко поставлених та визначених завдань у даній роботі.

Зазначимо лише, що всі ці вчені аналітичного спрямування намагалися будь-що знайти логіку у побудові правових речень. Причому, згодом вони вже не обмежились лише на цьому, замахнувшись пояснити таким чином увесь спектр явищ у даній галузі. Єдиним же ключем до всіх проблем, у тому числі і юриспруденції, для них була мова (але не як екзистенційний, а феномен логічного порядку(!), тобто прояв примітивної семіотики). При цьому, вони намагалися викоринити будь-які прояви суб'єктивності чи релятивізму, оскільки для них був лише один зміст, а відтак, існувала тільки інваріантність інтерпретації. Тим самим, у кінцевому рахунку, ці горе-науковці, обравши собі за панацею від усіх юридичних лих логіку, прагнули з позитивістських позицій виправдати єдиноіснування джерела права у вигляді державного законодавця.

І тут є справедливим наступне зауваження Кауфмана: «Герменевтика – після дільтеєвського її розуміння, як «теорії-мистецтва розуміння письмово-фіксованих виражень життя», часто неправильно трактувалася як сцієнтистський метод, що направлений на гносеологічний опис акту розуміння, в цьому спрощенні було загублено справжню її ціль, а саме: направленість на трансцендентальні можливості розмови, розуміння взагалі. В якості умови розуміння герменев-

тика вказує на «передупередження» або «передрозуміння», що часто переплутуються з поняттям «очікуваність», як помилковим завчасним вираком у психологічно-описовому розумінні» [7, с. 8].

Насправді ж, свідоме самообмеження себе лише раціональними рамками вже апріорі позбавлене можливості претендувати на всезагальність, оскільки не вичерпує усієї повноти пізнання. Яскравим прикладом цього можуть, зокрема, слугувати побудовані навіть на пом'якшеному, розбавленому, більш поміркованому, облегшеному, лінгво-позитивістському, пізньо-вітгенштейнівському варіанті (коли доводиться, що текст грає з перекладачем у свого роду мовно-логічне змагання) юридичні концепції фінського вченого А.А. Аарніо (нар. 1937), що викладена ним у праці «Тлумачення правових положень: дослідження, юридичний аргумент, раціональність та прийнятність» (1982) [2], та чеського науковця О. Вайнбергера (1919-2009), сформульована останнім у дослідженні «Логічний аналіз у юриспруденції» (1979) [13].

Інша справа, коли в юридичних дослідженнях логіка розробляється як важлива частина таких герменевтичних етапів, як тлумачення та застосування, де вона, в принципі, превалює. Даний підхід, як відомо, представлений головним чином теоріями «правового інтерпретавізму». Саме таку концепцію, широко відому під назвою «юридична аргументація», зокрема, запропонував німецький вчений Т. Фівег (1907-1988) у своїй праці «Топіка та юриспруденція» (1953) [12]. Як вже видно із самої назви, цей науковець переймає аристотелівський метод логічного осмислення та намагається застосувати його в юриспруденції. Він бачить свій науковий підхід як відродження стародавніх мистецтв риторики і діалектики. Фівег Т. переймається практичною проблемою поняття раціональних роздумів для визначення конкретного права в результаті процесу тлумачення та застосування. Насамперед, цей науковець підкреслює, що процес юридичної інтерпретації є завжди проблемно-орієнтований. У зв'язку з цим, Фівег вказує, що не можна в загальних рисах, типологічно та повністю визначити процедуру, яка

буде застосована при вирішенні юридичної справи. Замість цього, – зазначає німецький дослідник, – останні (як такі, що на його думку включають багато інтерпретаційних проблем) повинні розглядатися особливим чином: завдання судді або того, хто вирішує правову проблему, полягає у наведенні доводів на користь конкретного розв'язку. Причому ж, за Фівегом, процес такої аргументації зводиться до використання спеціальних і загальних топосів, тобто «загальних місць».

Іншим розробником теорії аргументації, в якій вже відчувуються конвенціоналістські ноти, виступає польський філософ права Х. Перельман (1912-1984) зі своєї головної працею «Трактат про аргументацію – нова риторика» (1958) [10]. Ключовим поняттям у «новій риторичі» даного вченого виступає поняття аудиторії. Перельман, категорично відкидаючи позитивістські настанови, приймає декартівську установку мислення та розуму. Він ратує за те, щоб усі «раціональні демонстрації» були засновані на чітких, ясних і виразних ідеях. Для Перельмана ніхто не володіє всією правдою, але така відносність, на його переконання, має розбиватися за допомогою абсолютності аподиктичних доказів, очевидних аксіом та теорем, які мають наводитися у «сперечаннях», принаймні, двох людей. Остання обставина, як наперед непередбачувана у спорі ймовірність аргументного поля, на думку вченого, уникає визначеності кінцевого розрахунку. За Перельманом, саме вплив аудиторії та її цінності формують й відповідну інтерпретаційну техніку, неформального характеру. На його думку, лише публіка встановлює критерії прийняття аргументу, в тому числі й юридичного. При цьому, даний науковець розрізняє особливих та універсальних «глядачів». Перші, для Х. Перельмана, – це, зокрема, окрема та конкретна група осіб, які повинні оцінити силу аргументу. Універсальна ж аудиторія для нього, з іншого боку, є думкою-конструктом: це публіка, що складається з усіх раціональних людей. Перше поняття партикулярних глядачів у Перельмана охоплює «практично-риторичні» аспекти правової аргументації. В той же час термін «універсальна аудиторія» у цього

вченого визначається певною мірою розмитого як «процедурний» або «чисто раціональний» вимір твердження.

Своєрідним продовженням концепцій Х. Перельмана та Т. Фівега, що заслуговує на увагу в такому ключі, є «процесуальна теорія» іншого німецького фахівця Р. Алексі (нар. 1945), основи якої він представив уперше у своєму дослідженні «Теорія юридичної аргументації» (1978) [3]. Коріння цієї парадигми, що є спробою поєднання кельзенського нормативізму та радбрухівського правового натуралізму, слід вже шукати у філософії І. Канта. «Процедурність» алексівської концепції полягає у її меті – показати, як можна стверджувати, будучи в раціональній причетності до практичної дискусії. Алексі знаходить відповідь на це питання в розробці набору відповідних критеріїв для такої бесіди. Напрацювавши конкретні мірила цього дискурсу, він уже з їх допомогою намагається оцінювати чи: 1) є практичний юридичний спір раціональним; 2) можна назвати в рамках юридичного розв'язування ухвалені рішення адекватним з позиції правильного аргументування.

У цілому важливо сказати, що вищезазначені різновиди теорії аргументації не ставлять під сумнів об'єктивність самої інтерпретації. Більше того, це є їх передумовою, для них процес юридичного вирішення носить, принаймні, інтерсуб'єктивний характер. Вони приділяють велику увагу саме проблемі обґрунтування (як раціонального виправдання) рішення, тому, очевидно, що юридичне тлумачення тут означає інтерпретацію правового тексту, що належить до сфери практичного дискурсу. Внаслідок цього, завдання теорії аргументації полягає в тому, щоб дати критерії такого пояснення при розв'язанні справи. Так, для Алексі, інтерпретаційний рішення виправдане, якщо процес наведення доводів, які призвели до рішення відповідає критеріям практичної дискурсу. Натомість, у Перельмана, розв'язок вважається правильним, якщо він прийнятий, влаштовує універсальну аудиторію.

Разом з тим, обмеженість теорій «юридичного аргументування» полягає у тому, що інтерпретація тут здійснюється виключ-

но в рамках діючих позитивованих норм. Тобто мається на увазі та особливість, що за основу береться тільки закон. І лише Алексі відійшов від даного правила, вирішивши цю проблему за допомогою «тези окремого випадку». Відповідно до останнього, юридична аргументація є окремим випадком загального практичного дискурсу. За поясненнями Алексі, така спеціальна «особливість» обумовлена наявністю тут правових норм, які й створюють цю бесіду, тим самим змінюючи її загальні правила. Розвиваючи цю думку, даний німецький вчений через телеологію знаходить місце і для врахування позицій *jus naturale*. Відкриття шляху «природному праву» у Алексі обіграно приблизно у такому положенні: фахова спрямованість юридичної інтерпретації повною мірою відображена в теоріях аргументації з тієї простої причини, що вони призначені відобразити суть практичного дискурсу, тобто бесіди, яка стосується прикладних питань, а останні обов'язково включають у себе розмову про цілі.

Основні ж прорахунки даної «теорії аргументації», як відомо, вдалося розкрити А. Кауфману, що натикнувся на них, у ході побудови власної юридичної концепції: «Роберт Алексі розробив спеціальні обов'язкові правила аргументації та пріоритетності, які, на жаль, є цікавими та дійсними для раціональної дискусії, але не для судового процесу. Останній постає в якості стратегічної дії, а не тільки комунікативної, і він не вільний від авторитетних компонентів. Суб'єкти, що беруть участь у такому процесі підпорядковані законам, навіть якщо вони є недосконалими. Процедура не повинна тривати безкінечно і має закінчитися тоді, коли одні й інші – але хто знає коли! – погодяться на задовільні аргументи, і в цей момент усе має закінчуватися, хоч і немає згоди. З іншого боку, його кінцева ціль не спирається на те, щоб привести тільки до правди та справедливості, але також і, перш за все, у досягненні юридичного миру, яким покриваються судові рішення, навіть якщо вони і є несправедливими, що є повністю немислимо для раціональної дискусії.

На мій погляд, більш ніж сумнівно,

що всі, хто залучені до судового процесу, справді хочуть «довести дійсно раціональним способом», що саме є суттєвою умовою, яку Алексі вміщує у свою «теорію особливого випадку». Але навіть якщо дана умова виконувалася б, то це не зробило б сам судовий процес раціональною дискусією, якщо тільки не буде хотітися зменшити «раціональний» до чистої формальної категорії, замість того, щоб це вважати, в першу чергу, як погодження із розумом ... відповідно до змісту» [6, с. 33-24].

Нарешті, варто згадати і про спробу застосування так званих «теорій комунікації» (К.-О. Апель та Ю. Хабермас) у юриспруденції, які можна розташувати на кордоні між чисто герменевтичним підходом та «аргументативними рефлексіями». Разом з тим, їх значне постмодерністське навантаження з її інтерсуб'єктивністю значно знижує, якщо зовсім не нівелює їх цінність в інтерпретаційному плані.

Отже, як бачимо, кожний із згаданих нами вчених по-своєму, з тими чи іншими відмінностями бачив зміст юридичної герменевтики. Попри це, у своїй сукупності, зусиллями даних мислителів, теорія, а через неї і практика право інтерпретації весь час перебувала в ХХ ст. на шляху свого розвитку та вдосконалення, – таким чином усе правильніше наближаючи нас до істини юридичної реальності. Однак, що є безпосереднім змістом останньої – це вже тема для наступних наукових розвідок.

Література

1. Бакаева А.С. Юридическая герменевтика как научное направление правоведения // Влада. Людина. Закон. – 2013. – № 2. – С. 8-11.
2. Aarnio A. Oikeussäännösten tulkinnasta: tutkimus lainopillisen perustelun rationaalisuudesta ja hyväksyttävyydestä. – Helsinki: Juridica, 1982. – 215 s.
3. Alexy R. Theorie der juristischen Argumentation. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1978. – 396
4. Husserl G. Recht und Zeit. Fünf rechtsphilosophische Essays. – Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1955. – 225 s.
5. Kaufmann A. Beiträge zur

АНОТАЦІЯ

У даній статті піддається аналізу історичний розвиток системи знань про юридичну герменевтику в XX ст. Відповідно автором осмислюються ключові концепції західноєвропейської філософсько-теоретичної думки з даного питання за цей період. Погляд на дане важливе та актуальне питання юридичної науки для нашого сьогодення – є методологічно обґрунтованим та заслуговує на широку наукову увагу.

SUMMARY

In this article historical development of system of knowledge about a legal hermeneutics in the XX century is exposed to the analysis. According to it, the author comprehends key concepts of the West European philosophical and theoretical thought on the matter for this period. In this plan a look on such important and topical issue of jurisprudence for our time – is methodologically reasonable and deserves on broad scientific attention.

juristischen Hermeneutik: sowie weitere rechtsphilosophische Abhandlungen. – Köln; Berlin; Bonn; München: Carl Heymann, 1984. – 260 s.

6. Kaufmann A. Concepción hermenéutica del método jurídico // Persona y Derecho. – 1996. – № 35. – P. 11-36.

7. Kaufmann A. Gedanken zu einer ontologischen Grundlegung der juristischen Hermeneutik // Memoria del X congreso mundial ordinario de filosofía del derecho y filosofía social (I.V.R.). Symposia II. Volumen VI. / Coordinada J.L. Curiel B. – Mexico: Universidad nacional autónoma de Mexico, 1982. – P. 5-16.

8. Kaufmann A. Rechtsphilosophie im Wandel: Stationen eines Weges. – Frankfurt am Main: Athenäum, 1972. – 395 s.

9. Maihofer W. Recht und Sein. Prolegomena einer Rechtsontologie. – Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1954. – 125 s.

10. Perelman C. Traité de l'argumentation: la nouvelle rhétorique. – Paris: Presses universitaires de France, 1958. – 734 p.

11. Reinach A. Die apriorischen Grundlagen des bürgerlichen Rechtes // Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung. – 1913. – № 1. – 685-847 s.

12. Viehweg T. Topik und Jurisprudenz. – München: C.H. Beck, 1953. – 75 s.

13. Weinberger O. Logische Analyse in der Jurisprudenz. – Berlin: Duncker & Humblot, 1979. – 220 s.

14. Wright G.H. von. Handlung, Norm und Intention. – Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1977. – 158 s.